

DREPT CIVIL
TEORIA GENERALĂ. SUBIECTELE DE DREPT CIVIL

Note de curs

MARIA FODOR

SORANA POPA

**DREPT CIVIL
TEORIA GENERALĂ. SUBIECTELE
DE DREPT CIVIL**

Note de curs

Ediția a II-a, revăzută și adăugită

Universul Juridic

București

-2023-

PARTEA I

TEORIA GENERALĂ

Capitolul I

NOȚIUNEA, ROLUL, PRINCIPIILE ȘI DELIMITAREA DREPTULUI CIVIL

1. Noțiunea dreptului civil român

1.1. Definiția dreptului civil român

Ce este dreptul? Cuvântul, termenul sau conceptul „drept” provine din latinescul *directus*, dar are corespondent în limba latină cuvântul *ius*, care înseamnă „drept, dreptate, lege”. Termenul „drept” are mai multe accepțiuni¹, și anume:

a) știința dreptului, adică ansamblul de noțiuni, concepte și principii care explică dreptul și prin intermediul cărora dreptul poate fi gândit;

b) dreptul obiectiv, adică totalitatea normelor juridice elaborate sau recunoscute de către stat în scopul organizării și desfășurării normale a vieții sociale;

c) dreptul pozitiv, *id est* ansamblul normelor juridice în vigoare la momentul analizei, într-un anumit stat; dreptul pozitiv reprezintă, de fapt, dreptul obiectiv în vigoare;

d) dreptul subiectiv, *id est* posibilitatea recunoscută unei persoane (fizice sau juridice) de a dispune de un drept recunoscut de lege²;

e) dreptul național, adică dreptul obiectiv al unui stat;

f) dreptul Uniunii Europene, caracterizat prin aplicabilitate imediată, directă și prioritară (în raport cu dreptul intern al statelor membre) față de dreptul național;

g) dreptul internațional (public sau privat).

¹ Pentru dezvoltări, a se vedea: N. Popa, *Teoria generală a dreptului*, Ed. All Beck, București, 2002, pp. 35-37; M. Djuvara, *Teoria generală a dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, Ed. All, București, 1995, pp. 229-239; I. Ceterchi, I. Craiovan, *Introducere în Teoria generală a dreptului*, Ed. All, București, 1996, pp. 15-16; I. Rădulescu, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, pp. 24-26.

² Așa cum s-a spus, niciun drept subiectiv nu poate exista dacă nu este consacrat în dreptul pozitiv sau, altfel spus, în dreptul obiectiv în vigoare (I. Ceterchi, I. Craiovan, *op. cit.*, p. 15). Una dintre finalitățile dreptului obiectiv, respectiv ale dreptului pozitiv, este „crearea drepturilor subiective ce pot fi folosite și exercitate de către titularii cărora le sunt recunoscute” (I. Rădulescu, *op. cit.*, p. 25).

În accepțiunea „știință”, dreptul este o componentă a științelor sociale ce studiază normativitatea socială, legitățile apariției și evoluției dreptului și statului¹. Știința dreptului reprezintă ansamblul ideilor, noțiunilor, conceptelor și principiilor care explică dreptul și prin intermediul cărora dreptul poate fi gândit². Dreptul există ca un sistem de reglementări și instituții (numit *sistemul dreptului*), sistem care cuprinde ansamblul relaționării normelor juridice, norme grupate în instituții juridice³. Elementul de bază al sistemului dreptului îl reprezintă normele juridice, norme grupate în: instituții juridice (reglementează o categorie distinctă de relații sociale – de exemplu, sunt instituții de drept civil: raportul juridic civil, actul juridic civil, obligațiile civile, succesiunile etc.); ramuri de drept (dreptul civil, dreptul penal, dreptul muncii etc.). Deci, sistemul dreptului românesc este alcătuit din ramuri de drept, diferențierea pe ramuri a normelor juridice făcându-se în funcție de anumite criterii⁴. Ramura de drept constituie cea mai cuprinzătoare grupare a normelor juridice, grupare care se face în funcție de următoarele criterii: obiectul reglementării (relațiile sociale); metoda reglementării (modalitatea de influențare a conduitelor în cadrul relațiilor sociale reglementate); principiile comune ramurii de drept respective.

Avându-se în vedere criteriile menționate, prima diviziune a dreptului (de sorginte romană) s-a făcut în „drept public” și „drept privat”. De exemplu, aparțin dreptului public: dreptul constituțional, dreptul administrativ, dreptul penal ș.a. Dreptul civil aparține dreptului privat, la fel ca dreptul comercial, dreptul familiei, dreptul internațional privat ș.a.

*Dreptul civil este acea ramură a sistemului dreptului românesc ce reglementează raporturi patrimoniale și nepatrimoniale stabilite între persoane fizice și/sau persoane juridice aflate pe poziții de egalitate juridică*⁵.

Din această definiție desprindem următoarele elemente:

- conținutul dreptului civil;
- obiectul dreptului civil;

¹ Studiarea dreptului a început în anul 1816, când, în Țara Românească, Ioan Vodă Caragea a reorganizat Școala Domnească și l-a numit profesor pe logofătul Nestor.

² I. Rădulescu, *op. cit.*, p. 10 și urm.

³ Celsus definea dreptul raportat la morală – *Ius est ars boni et aequi* –, iar Ulpian stabilea preceptele definitorii ale dreptului – *Iuris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere* („Preceptele dreptului sunt acestea: a trăi onest, a nu vătăma pe altul, a-i da fiecăruia ce i se cuvine”).

⁴ În acest sens, a se vedea și C. Turianu, A. Duțu, *Drept civil. Compendiu*, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 17.

⁵ A se vedea, pentru definiții ale dreptului civil formulate în doctrină, M. Nicolae, *Drept civil. Teoria generală*, vol. I, *Teoria dreptului civil*, Ed. Solomon, București, 2017, pp. 8-14.

- subiectele raporturilor de drept civil;
- poziția juridică a subiectelor raporturilor juridice civile.

a) Dreptul civil este o ramură a sistemului dreptului românesc, adică o totalitate de norme juridice care formează *conținutul dreptului civil*.

Normele juridice civile sunt cuprinse în „izvoarele dreptului civil” (acte normative, precum Codul civil, alte legi, decrete, ordonanțe și hotărâri ale Guvernului etc.)¹ și sunt grupate, după criteriul relațiilor sociale reglementate, în instituții de drept civil. În ordinea studierii lor în facultate, principalele instituții de drept civil sunt: raportul juridic civil, actul juridic civil, prescripția extinctivă, subiectele dreptului civil (persoanele fizice și persoanele juridice), drepturile reale, obligațiile civile (teoria generală a obligațiilor), contractele civile speciale, succesiunile (moștenirea). Primele trei instituții enumerate mai sus alcătuiesc, din punctul de vedere al științei dreptului civil, teoria generală, sau partea generală a dreptului civil.

b) *Obiectul dreptului civil* reprezintă al doilea element al definiției și este format din raporturi patrimoniale și raporturi nepatrimoniale stabilite între persoane, ca subiecte de drept civil.

Raportul juridic al cărui conținut poate fi evaluat în bani are caracter patrimonial (de pildă, raportul născut din contractul de vânzare). În schimb, raportul juridic al cărui conținut nu poate fi evaluat în bani este un raport nepatrimonial (numit și raport personal nepatrimonial) – de pildă, raportul care are în conținutul său dreptul la nume sau la denumire.

Însă dreptul civil nu reglementează toate raporturile patrimoniale și nepatrimoniale din societate la care participă persoanele fizice și/sau juridice, întrucât există și alte ramuri de drept privat care reglementează astfel de raporturi, precum dreptul comercial, dreptul familiei, dreptul internațional privat, dreptul muncii etc. Deși art. 2 alin. (1) C. civ. stabilește că dispozițiile Codului civil reglementează raporturile patrimoniale și nepatrimoniale dintre persoane, ca subiecte de drept civil, în realitate, Codul civil reunește în structura sa norme juridice care reglementează raporturi patrimoniale și nepatrimoniale de drept civil, unele dintre ele și de drept comercial (Cartea I, Cartea a III-a, Cartea a IV-a, Cartea a V-a, Cartea a VI-a), de drept al familiei (Cartea a II-a), de drept internațional privat (Cartea a VII-a)². Normele

¹ În sensul art. 1 alin. (1) C. civ., sunt izvoare ale dreptului civil legea, uzanțele și principiile generale ale dreptului.

² În doctrina veche, dreptul civil era privit ca drept privat în general, reglementând raporturile frecvente și obișnuite și actele dintre particulari (M.B. Cantacuzino, *Elementele dreptului civil*, Ed. Cartea Românească S.A., București, 1921, p. 17; C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol. I, Ed. „Națională” S. Ciornei, București, 1928, p. 14).

juridice din Codul civil reprezintă dreptul comun în materia pe care o reglementează, de vreme ce alin. (2) al art. 2 C. civ. prevede că „prezentul cod este alcătuit dintr-un ansamblu de reguli care constituie dreptul comun pentru toate domeniile la care se referă litera sau spiritul dispozițiilor sale”¹. Prin urmare, normele juridice care reglementează raporturile patrimoniale și nepatrimoniale dintre persoane, ca subiecte de drept civil, se studiază la disciplina „Drept civil”, ca disciplină juridică distinctă în cadrul științelor juridice și, respectiv, ca ramură de drept. În același timp, normele juridice care reglementează raporturile patrimoniale și nepatrimoniale dintre profesioniști, ca subiecte de drept civil, se studiază la disciplina „Drept comercial”, iar raporturile izvorâte din relațiile de familie se studiază la disciplina „Dreptul familiei”. Raporturile civile, comerciale, de familie, precum și alte raporturi de drept privat cu element de extraneitate se studiază la disciplina „Drept internațional privat”².

Raporturile patrimoniale civile pot fi grupate în: *raporturi reale*, adică acelea care au în conținutul lor drepturi reale (dreptul de proprietate și celelalte drepturi reale principale), și *raporturi obligaționale*, care conțin drepturi de creanță, indiferent de izvorul lor.

Raporturile nepatrimoniale civile pot fi grupate în: *raporturi care privesc existența și integritatea subiectelor de drept civil* (adică acelea care au în conținutul lor drepturi personale nepatrimoniale, precum dreptul la viață, sănătate, reputație etc.); *raporturi de identificare* (prin care se individualizează subiectele de drept civil, precum dreptul la nume, sediu etc.); *raporturi generate de creația intelectuală*, care conțin drepturi personale nepatrimoniale ce au ca izvor opera științifică, literară, artistică etc. (de pildă, dreptul la paternitatea operei)³.

c) Al treilea element al definiției privește *subiectele raporturilor de drept civil*, acestea fiind persoanele fizice și persoanele juridice.

Pentru dreptul civil, subiect este nu numai omul privit individual (persoana fizică), ci și colectivul de oameni, care, întrunind cerințele legii, are calitatea de subiect colectiv de drept civil (persoana juridică). În acest sens, art. 3 C. civ. stabilește că dispozițiile Codului civil se aplică și raporturilor dintre profesioniști, precum și

De aceea, s-a spus: „Concepția monistă unitară a Codului civil nu este decât o întoarcere la trecut” (I.R. Urs, C. Todică, *Drept civil*, Ed. Hamangiu, București, 2015, p. 12). În același sens, a se vedea și I. Reghini, I. Diaconescu, P. Vasilescu, *Introducere în dreptul civil*, Ed. Hamangiu, București, 2013, pp. 8-9.

¹ În jurisprudență s-a decis că, „potrivit art. 2 alin. (2) NCC, acesta reprezintă dreptul comun în raport cu Legea nr. 31/1990” (ICCJ, s. a II-a civ., dec. nr. 165/2015, pe www.scj.ro).

² A se vedea și I.R. Urs, C. Todică, *op. cit.*, p. 13.

³ Gh. Beleiu, *Drept civil român*, Casa de Editură și Presă „Șansa” S.R.L., București, 1992, p. 27.